

ХАНТЫ ЯСАҢ

10 января 2019 года

www.khanty-yasang.ru

№ 1 (3517)

Основана 1 ноября 1957 года

Йилдуп 2019-мит од пида!

У. Данило верум хур

Раиса Тэвлина, Сергей Русскин, Надежда Покачева

Ешак ханты мир, йилдуп од пида!

Сэрханл мўвн Оңар юхан пўналн юкан авиелад лавалман Надежда Ивановна Покачева вэл. Там ханты ими вэнт кэртан вэл. Ин ишки тал хатлатн вўдыелад пида кэртиелан ёнтасман омасл. Лўв ашел ширн мушан рет ёх эвалт вэл. Ханты хўв йисн вэн шатышцилал Касум мўв эвалт тыв Сэрханла касалсат. Там имие нявремалн па веналн нётман тайла. Лўв йис ханты ненат иты ёнтасты, шўкшаты па сак каратты хошл. Шци верата айлат ёх венлтал. Лўв ям нумсуп ханты ими. Там каркам ими войхул велпаслуман вэл. Кашан ям вера аматман напатл, арсыр мира нётты нумас тайл. Надежда Ивановна сер-юр вешкат нумсуп ими.

Тарум юхан мўв ими Раиса Ивановна Тэвлина вўт кэртал Нелэн явун пўналн вэл. Лўв эвең-пухан хот енмалтас. Ин хидыладн па ретналалн нётман тайла. Лыв вэнт шушийн авиет лавалдат. Ханты хўв йисн Касум мўвн кесаң ики Сарум Ващка вэс. Мосл лупты, Раиса Ивановна – шит лўв пуляң хилнеңал. Шиты ханнехэ ретнайт арсыр мўвн ин ши вэлдат.

Там ух эпатлан нувия ювум именең па Сергей Кириллович Русскин йилдуп од тарум ишки хатлатн ям вўшайн ясаңт шуши мира китлат:

– Найн-Вэртан ешак мир, вэн еманхатл пида! Кашан ханнехэ уйна па пицаңа ат вэл. Най нэмман, Вэрт нэмман вэлупсы хуват шешаты.
Ульяна ДАНИЛО

Округ мира вўща яснәт лупләт

«Ханты ясәң» газета лўңатты тынәң ёх! Ин округ мирев Йилуп ол еманхәтл елпийн ям па хошум яснәт мўнева китсәт па иса ханты мирева 2019-мит олн тәдаң, ям, уяң, ташәң вәлупсы ләңхаләт. Ин щитәт лўңтаты.

Е.Д. Айпин

Округ Дума депутат, шуши мирәт Ассамблея кәщә хә **Еремей Данилович Айпин:**

– Рәт мўвн вәдты тынәң мир! Йилуп 2019-мит ол па Рождество еманхәтлнән пәта сәм вўш эвәлт йиты хошум яснәт китлум!

Тәм мәнум олн арсыр әмәщ верәт па йилуп щирәт тывийлсәт.

Йилуп ол нынана уй ат тәд, Рождество хәтлән рәт ёхлән пида сәмәңа вәдаты.

Ләңхалум, ләдн йилуп олн уяңа-пищәна, ям нумәсн, сәмәңа ат вәсты! Тәдаң ёш, тәдаң кўр нынана па хотәң хуятләнә луплум!

С.В. Кечимов

Сәрханл мўвн Им лор пўңәдн вәнт кәртән юкан вўдыедал давәлман **Сергей Васильевич Кечимов** вәд. Лўв йис щирн юх анәт, лыйт, әхдәт, нарәсьюхәт, торсапльюхәт па па утәт тәса верты хошл. Щи тумпи тәм ики Пўпи якты хот арәт, лўңәлтупәт, моньщәт, йис путрәт вәлдә. Лўв айлат ёх пида ванкўтлы вәйтантыйд. Ин йилуп 2019-мит ол юхтум хәтлән нынана вўщайң яснәт сәрханл ханты ики Сергей Васильевич Кечимов китәс:

– Ешәк ханты мирем, йилуп ол пида нынты!
Вой тәйты, вўды давәдты ёхдам
Хорәң ташлән, войң ташлән ат енулмәт,
Вой-хўд вәдпәсләты хәйт, войн-хўдн ат рәхдайты,
Найн-Вәртән давәдман ат тәйдайты,
Елды шәшты әшән ләщкам па хәр ат вәд,
Рәт яснән вәйман елды шәшты пәнтән вўтәң питл,
Аңки миюм яснән нәмман тәялн,
Ащи миюм яснән вәйман тәялн,
Тынәң шуши мир, кўтанән ям нумәсн вәдаты,
Так нумәс нынана йилуп олн.
Тәдаң ёш, тәдаң кўр!

О.Е. Скакунова

«Почётный житель города Нефтеюганска» нем тәйты ханты ими **Ольга Ефимовна Скакунова:**

– Ханты ясәң» газетайн рәпитты хуятәта, Ёмвош, Ваньщавәт, Полнавәт, Касум вошәтн вәдты рәт ёхлама па лўңәлама Йилуп ол еманхәтл пида ям вўща ясәң китлум. Тынәң ханты ёх, йилуп ол нынана уй, амәт ат тәд. Муй нын ләңхалты, иса ат тывд. Хўв нәпәтн вәдаты! Тәдаң ёш, тәдаң кўр!

А.М. Фирсова икел пида

Поднавәт вошн вәдты не **Альбина Матвеевна Фирсова:**

– Вўща вәдаты, «Ханты ясәң» газетайн рәпитты ёх! Йилуп 2019-мит ол еманхәтл елпийн ма ләңхалум нынана, ләхсәна вәдты хуятәта, ям яснәт лупты. Ма ләңхалум нынана тәлаңа вәдты, таксара рәпитты! Непекән мўң иса пурайн давәлдўв па лўңәтлўв. Нын газетайн мухты Югра мўвев иса мира ищи хошум яснәт луплум. Мўң – ханты мир – округев арсыр вошәтн, кәртәтн рәт ёх, вәтаң ёх тәйлўв. Мўң – и вән семья! Иса хуятәта тәлаңа, уяңа, яма вәдты ләңхалум! Кашәң югорской семья уяңа-пищәна ат вәд!

В.Н. Айваседа

Вера Николаевна Айваседа, Покачи вош пўңәдн вўт кәртән вәдты па ёнтәсты не:

– Ма Покачи вош пўңәдн вўт кәртән вўды ташем давәдман вәлдум. Ма – вўдең не, щирн шәңк ләңхалум, ләдн вўдең ёх ташәт вәна ат йилдәт. Мўң пәтәва вўды – щит иса вәлупсы, яңхты ут, летут, хошум ләмәтсук па арсыр хурамәт. Вантә, ма кашәң пўш «Товары

Земли Югорской» тынесты вандтупсыя юхтыйлдум па вўды сух эвәлт ёнтум хурамәт тынылым. Тәрум Ащи партум щирн мўвевн ар вой, тухлән вой, нохәр, сыр-сыр воньшумут, Асэвн ар хўд ат вәд! Кашәң хота хошум, уй, амәт ат лўңәд. Муйсәр ям нумсәт тәйләты – иса вераты! Тәдаң ёш па тәдаң кўр!

З.И. Сандрина

Зоя Ильинична Сандрина (Ребась), Ямал мұв, Дорвош район, Муши вошӑн буркайт ӗнтӑсты не:

– Мўн, хӑнтэт, йистелдн хўд, вой велпӑслуман, вўды таш лавӑдман вӑлдўв, щирн лӑнхалум, лӑдн йилуп одн аршӑк хўд, вой ат вӑс, вўды ташӑтн ар пеши сема ат питл.

Ма – ӗнтӑсты не, вўды кепл эвӑлт хошум

хӑншӑн буркайт ӗнтлум. Хӑнты хӑншет – щит йис вӑлупсӑв вўш эвӑлт хӑшум хурамӑн хурӑт. Вўдең ӗх эвӑлт кеплӑт дӑтлум, щирн шеңк лӑнхалум, лӑдн вўды ташӑт вӑншӑка ат йисӑт.

Ешӑк сорни хӑнты мирем, ташӑна, вухӑна, гумтака вӑлаты! Юдн хоттел ӗхдӑн пида яма вӑлаты! Най-Вӑрт партум йис ям щирлўв нын нумӑслӑнӑн ат вӑлдӑт, ияха хӑнты йис вӑлупсӑв лавӑдман па елды тӑты питлӑв.

С.И. Рандымова

Светлана Ивановна Рандымова, Касум кӑрт, киникайт лўнӑтты хотн рӑпитты не:

– Вўща вӑлаты, «Хӑнты ясӑн» газетайн рӑпитты ӗх! Мосл лупты, газетайн рӑпитты мир, хӑншты ӗх вӑн вер верлӑт, мўн хӑнты яснев сӑмӑна тӑйлӑл, рӑт яснев елды тӑдӑл. Шуши мирев вӑлупсы олаңӑн айкелӑт хӑншлӑт. Ма библиотекайн рӑпитлум. Газетаев касум ӗхн сӑмӑна тӑйды, хуятат айкелӑт, йис путрӑт па хӑннехуятӑт олаңӑн лўнӑтлӑт. Итӑх хуятӑт хўрӑт вӑнтлӑт па дыв пӑтӑда мет ӑмӑш, хӑн дыв рӑтлӑд шувалӑдӑт. Кӑсупсы нявремӑт пӑты мӑнл, стихӑт, моньшӑт вӑндтӑты мосл, щи кўтн хӑнты ясӑн вӑндтӑдӑт. Мўн хўщева Р.Г. Решетникова, Н.И. Вах юхтылдсӑнӑн па нявремӑт айкел хӑншты вӑндтӑсӑн.

Тынӑн хӑншты ӗх, вўща ясӑн китлум. Тӑм ӑмӑш емӑнхӑтлӑн лӑнхалум нынана лупты ар ям ясӑн! Тӑлана, яма вӑлаты! Йилуп ол пида!

Тынӑн хӑншты ӗх, вўща ясӑн китлум. Тӑм ӑмӑш емӑнхӑтлӑн лӑнхалум нынана лупты ар ям ясӑн! Тӑлана, яма вӑлаты! Йилуп ол пида!

И.К. Фирсова

Ирина Кузьминична Фирсова, Нуви сӑнхум вош, Россия мўв народной мастер:

– Нуви сӑнхум районӑн вӑлты шўкшӑты имиета Йилуп 2019-мит ол пида хошум вўща ясӑн китлум! Тӑлана-уяна вӑлаты, лӑдн йилуп одн аршӑк ям па хурамӑн пурмӑс ат версӑты. Верӑнтты верӑн сӑм вўш эвӑлт ат йид. Лӑдн тыйты,

ӗнтӑсты йинтпӑн унтасн арсыр хурамӑн па ӑмӑш пурмӑсӑт ат тывлӑт. Лӑдн нын вӑлупсӑн мосты щирн ат мӑнӑс. Нын тьюм, ӗнтум, верум хурамӑн пурмӑслӑн рӑт ӗхлӑна, лӑхӑслӑна амӑт па уй ат тӑдӑт.

К.И. Юрьева

Сўмӑтвошн нявремӑт хӑтл мӑр лавӑлты хотн лекщитты неңа рӑпитты ими Ксения Ивановна Юрьева:

– Тӑм ванӑн Сўмӑтвош районӑв 95 ода йис, щирн Сўмӑтвошн вӑлты хуятӑта вўща ясӑн китлум. Щи тумпи дывела, Нуви сӑнхум район Ваньщавӑт кӑртӑн па округ дуваттыйн вӑлты хӑнты мирева Йилуп

2019-мит ол емӑнхӑтл пида ям па хошум ясӑн лупты лӑнхалум, лӑдн йилуп ол дывела ар амӑт ат тӑс. Кашӑн хота уй ат лўнӑл. Иса хуятӑт уяна, тӑлана, яма ат вӑлдӑт!

З.С. Казамкина

Нижевартовской район Варьӑган кӑрт шуши мир пурмӑсӑт шавиты хотн методиста рӑпитты не **Зоя Спиридоновна Казамкина:**

– Ма хӑнты мир кўтн сема питсум, енумсум, Ӕмвошн дыв пидӑда институтн вӑндтыйлсум, ин па дыв пидӑда рӑпитлум. Йилуп ол емӑнхӑтл вўраңӑн ма пидӑма вӑндтылум ӑвета, пухӑта, Варьӑган

кӑртӑн мира па иса хӑнты хуятӑта ям па хошум ясӑн лупты лӑнхалум. Уяна, тӑлана, ташӑна йилуп 2019-мит одн вӑлаты! Ван хӑтлуп тылӑшн 31-митн 12 щос пурайн муй нын нумса пундӑты, иса яма ат тывл! «Хӑнты ясӑн» газета мўн лўнӑтлўв па щӑта рӑпитты хуятӑта лӑнхалум лупты – йилуп одн нын хушана ар ям нумӑс ат йид, газетайн лӑдн аршӑк хуят ат лўнӑтсӑт, тиражн вӑна ат йид!

Хутыса 2018-мит олд мәр рәпитсәт

2018-мит олд етшәтәйн Ёмвошн айкеләт әкәттә ёх округ дума кәщә хә Борис Хохряков пида вөйтәнтәйлсәт. Лүв путәртәс, хутыса округ дума депутатәт мәнум олд мәр рәпитсәт.

2018-мит олд дыв 11 мирхот версәт, щәта 135 закон вўсы па 346 поступсы. «Мәнум олд мәр дума ёх яма рәпитсәт. Мўң Россия президент Владимир Путин поступсы хўват законәт ләщәтсўв», – лупәс Б. Хохряков.

Лүв ясәңдал ширн, депутатәт 2018-мит олд мәр округ мир эвәлт юхтум вет шурәс мулдас пицма нух вантсәт. Щит 2017-мит олд ешалт ветсот кем пицмая аршәка йис.

Лүв лупл: «Хәннехуятәт вухәң нәтупсы, вәлты хот мәты верәт, ЖКХ, вәндтәты, культура, наука па спорт верәт оләңән иньщәсләт. Мет ар хуят Нижневартоск, Мегион па Сәрханл вошәт эвәлт пицма китсәт».

Щәлта Б.С. Хохряков лупәс пенсионной реформа щира тывум поступсәт оләңән. Лүв ясәңдал ширн, депутатәт Югра мўвевн пенсия мәнты ёх пәта хәт поступсы хәншсәт, мәта

утәт хўват щә ёх нәтупсы вухәтн мәты питдәйт. Щә поступсы яң олд мәр рәпитты питл.

Дума кәщә лупәс, хуты 2018-мит олд миюм округ вухәт 78 миллиард вуха аршәка йисәт. «Щә вухәт мет мосты верәта мәнсәт, 22 миллиард шойт – дефицит вухәт ләп тәхәртә пәта, 17 миллиард шойт – вәлты хотәт мәты верәта, 6 миллиард – мир тәдаңа вәлты пәта, 5 миллиард – ям әшәт верты пәта, 3 миллиард шойт – нявремәт вәндтәты вера, кәт миллиард шойт – ешавәл пенсия мәнты ёх пәта, 1 миллиард шойт – арсыр

спортивной мирхотәт верты пәта», – лупәс Борис Хохряков.

2019-мит олд вән кер тыләщн округ дума 25 ола йил. Щә оләңән Б. Хохряков щиты лупәс: «Елды олд товийн мўң хәлум шурәсмит закон ләщәтлүв. Щә пурайн мўң тәта арсыр мирхотәт айлат ёх пәта, әшколайн вәндтәйлдты нявремәт пәта ләщәтлүв».

Мирхот етшәтәйн дума кәщә хә айкеләт әкәттә иса хуятәта йилуп олд емәңхәтл пида ям вўща ясәң лупәс.

Хәнты ясәңа тулмащтәс Надежда РАГИМОВА

Нух нәтты вухәт оләңән

Ван хәтлуп тыләщ 18-митн РИЦ «Югра» немуп хотн «Пенсионное и социальное обеспечение югорчан» вер оләңән рўтыщәты вухәт мәты хот кәщә Татьяна Зайцева ай павтәс.

Муйсәр рўтыщәты вухәт вәлдәт

Пенсионной хот пирәщ ёха страховой немуп рўтыщәты вух сухуптәл, щәлта мөшәң па шәкащты хуятәта вух мийләл. Мўң мўвевн тәм артән страховой вух 388-кем шурәс хәннехәя сухуптәды. Щәлта 12,2-кем шурәс мөшәң ёх, 13,8 шурәс шәкащты хәннехә, армияйн рәпитты 200 хәйт щә вух вўдәт, социальной немуп вухн 25 шурәс хуят мәды.

Юграйн кашәң олд рўтыщәты ёх иса ара йил. Ван хәтлуп тыләщн ПФ хотн 440 шурәс хуят нух хәншман вөсәт. Юграйн интум күтлуп страховой вух 20,3 шурәс шойт вух араттыя вәл. Кашәң тыләщ Пенсионной фонд рўтыщәты мира 8,5 миллиард шойт вух сухуптәл. Федеральной поступсы рўвн 2018-мит олд Ас хәлдты тыләщн рўтыщәты вухәт 3,7% араттыя вәна нух адмәлтсәйт, щит 476 шойт вух кема. Вөйт дор тыләщн рәпитты пирәщ ёх вух 244 шойта нух енмәс. Тәнял Ас хәлдты тыләщн рўтыщәты вух вәна верыйлдсы. Па пўш щә тыләщн щит 7,5% вәна верды. Щит унтасн 1000-кем шойта

вухәт нух енумләт. Ешайн йилуп олд емәңхәтл питл, щит пәты пирәщ ёх ван хәтлуп тыләщн вухн мәдәйт.

Увәс мўв рўтыщәты вер

Рўтыщәты нәпәт вәна версы, ләдн Пенсионной хот мосты арат вух ат тәйс. 2019-мит олд йилуп поступсы ширн рўтыщәты вухәт мәты питдәйт. Щит вўраңән неңәт 60 ола йитәдн рўтыщәты питләт, хә ёх 65 олд. Сыры Юграйн хә хуятәт 55 олд рўтыщәты питсәт, неңәт 50 олд. Интум кәт няврем тәйтты неңәт, хуйтат Крайний Север (щит Сўмәтвош па Нуви сәңхум районнән) хуши вәлдәт, 50 олд рўтыщәтыя мәнты щир тәйләт. И няврем тәйтты неңәт 50,5 олд пенсия мәнты питләт. Вой-хўд вәлдәсләты ёх, вәнтыты мир па вўдең хуятәт сыры иты рўтыщәты мәнләт: неңәт 45-мит олд, хә ёх 50 олд.

Социальной вух

Щит мет ай рўтыщәты вух. Щә вух сухуптәды немхәнты ән рәпитум ёха. Тәм хәтл щит 12000 шойт вух арат. Катра поступсы ширн неңәт 60 олд рўтыщәты вухн сухуптәты питсәйт, хә ёх 65-мит олд. Интум хәйт 70 олд

рўтыщәты вух вўты питләт, неңәт 65 олд. Хуйтат 42 олд (хә ёх) па 37 олд (неңәт) рәпитсәт, щитәта сыры рўтыщәтыя мәнты рәхл. Интум няд па хәлум няврем тәйтты неңәта 56 па 57 олд рўтыщәтыя мәнты рәхл.

Аңки вухәт

Ләдн РФ ар няврем сема ат питәс, 2007-мит олд вўш эвәлт нявремәң ёх вухн нәтты питсәйт. Щә пура вўш эвәлт Юграйн 127,8 шурәс арат вухәң непек семьяйта мәсы. 53 шурәс хотәң ёх щит унтасн хотәт ләтсәт. Щә вера 27 миллиард шойт вух мәнәс. Нявремәт вәндтәтыя 14,6 шурәс югорчанәт 604 миллион шойт вух тәруптәсәт. 2018-мит олд 8800 вухәң непек нявремәң неңәта мәсы, щит рўвн хәт шурәс мулдас хуят хот ләтсәт. Щә вера 2,8 миллиард шойт вух мәнәс. Сыры лавәлдты мосәс, хән ай няврем олд шәпа па хәлум ола йил. Интум 350 арат нўшәя вәлты әңкет-әшет кашәң тыләщ 13958 шойт вухн сухуптәдәйт.

Электронной ширн непек китләт

Округевн ар хуят Пенсионной фонд сайтән па Госуслуги немуп тәхийн нәтупсы вохләт. Тәнял 133 шурәс югорчанәт щит версәт, рўтыщәты мир күтн 23 шурәс щимәщ ёх вәс. Щә тумпи 20,5 шурәс хәннехә электронной ширн щив хәншсәт, ләдн рўтыщәты вухн ат мәсәйт.

Реональда ОЛЬЗИНА

2019-мит од – щит Мўвтел шуши мир ясҗат од

Ас потты тыдӗш 30-митн округ шуши мир ассамблея хуҗа вӗйтантупсы вӗс. Щӗта «2019-мит од – щит Мўвтел шуши мир ясҗат од» немпи вер олаҗан путӗр мӗнӗс.

Мет сыры Россия мўв госдума депутат не Татьяна Гоголева па округ шуши мир ассамблея кӗҗа хӗ Еремей Айпин Галина Ильинична Егоровая ишӗкты непек мой-дӗсӗн. Вантӗ, яҗ од юх-ды Г.И. Егорова унтасн округевн общественной приёмной тӗхи пўншы. Шив ӗд хуятӗт арсыр нўшайдад пида кӗҗайт хуҗа яҗхты веритлӗт, щӗта щитӗт тўнматты нӗтлӗйт.

Елды **Татьяна Гоголева** лупӗс:

– ООН кӗҗа поступсы щирн, йилуп 2019-мит од – щит иса шуши мир ясҗат од. Ин Россия Москва хон вошевн щидӗ тӗты щира немасыя оргкомитет тӗхи версы, шив округев эвӗлт Югра мўв кӗҗа дӗҗкӗр хӗ Всеволод Кольцов лунман вӗд. Щидӗ од тӗты пӗта Москвайн вӗн мирхот вӗс.

Ван хӗтлуп тыдӗш 24-митн па хон пелӗк Франциайн Париж вошн Мўвтел шуши мир ясҗат од пўншды. Щидӗ ода щидӗ мӗш так ясҗа пунсы:

«Мўн такдӗва немудт верты ӗн мосд!».

Москва хон вошевн Россия мўвев арсыр мирӗт федеральной агентства тӗхи кӗҗа хӗ **Игорь Баринов** лупӗс: «Мўвтел шуши мир ясҗат одн кӗҗайта иса муй верты мосд, дӗдн арсыр мирӗт ясҗат давӗдман тӗйтты па елды тӗты».

Санкт-Петербург вошн А.И. Герцен немуп Российской государственной педагогической университет кӗҗа хӗ **Сергей Богданов** «Рӗт ясҗат вӗндтӗты вер» путӗр тӗс па лупӗс: «Йилуп одн вӗндтӗты верӗт тӗты кӗҗайт иса муй верты питлӗт, дӗдн ӗшколайтн рӗт ясҗа урок ат тывӗс. Йилпа мўн университетӗв эвӗлт Россия мўв хўваттӗйн филиалӗт пўншты мосд. Вантӗ, катра пурайн Хабаровск вошн мўн эвӗлтӗва Увӗс мир институт рӗпитӗс».

Мўн округевн ар хуят хӗнты, вухаль па юрн ясҗат давӗдман па елды тӗты щира рӗпитлӗт. Щиты юхи хӗшум олатн Саранпауль кӗрт эвӗлт

Е. Д. Айпин

Л. Гурьева верум хурӗн

айлат хӗ **Денис Комков** вухаль ясҗа электронной словарь дӗҗӗтл.

Щидӗ тумпи Россия мўв ясҗат дерамтты институт хуҗа (РАН, Москва вошн) рӗпитты профессор хӗ **Андрей Кибрик** ияха рӗпитты ӗх пида нӗмӗсл, муй щирн Россияйн вӗлум арсыр мир пӗта алфавитӗт па компьютер хуҗа шрифтӗт верты.

Мўнева, хӗнтӗта, вухалыта, юрнӗта, ин ясҗандўв давӗдты верӗт олаҗан округ оргкомитета хӗншты мосд, дӗдн щидӗ верӗт тӗты пӗта вух ат мӗсы.

Ӓмвош технологической педагогической колледжӗн айлат ӗх вухаль ясҗа вӗндтӗты не **Альбина Станиславец** щидӗ нўша олаҗан тыштуман лупӗс: «Кашӗн вет од ясҗа вӗндтӗты учебникӗт йилпа есӗдты мосд. Ин щидӗ вер округевн шеҗк вевтама дӗҗӗтман вӗд. Щидӗ тумпи округ ӗшколайтӗн рӗт ясҗа урокӗт йира вўсыйт. Тӗп Поднавӗт ӗшкола

кӗҗа, мари хӗ **Алексей Григорьевич Лузянин** лупӗс, хуты дыв хуҗела хӗнты ясҗа урок иса пурайн питл».

Юхи хӗшум артӗн **Татьяна Гоголева** лупӗс: «Мўн мирлўв эвӗлт ар хуят непекаҗа ат йилӗт, щит пӗта хӗнты, вухаль, юрн эвет-пухӗт еша пасыра колледжӗта, институтӗта па университетӗта вўты мосд. Ин А.И. Герцен немпи педуниверситета яма экзаменӗт мӗты пӗта Ӓмвош подготовительной тӗхи пўншты мосд. Щидӗ тумпи мўнева, шуши мирлўва, инумса юхӗтты мосд – юдн тӗп рӗт ясҗаҗан путӗртты, щидӗ юпийн мўн нывремлўв рӗт ясҗа яма тӗйтты питлӗт».

Еремей Айпин лупӗс, округ вӗндтӗты вер па айлат ӗх верӗт тӗты департамент хуҗа рӗт ясҗа хўват научно-методической совет верты мосд.

Людмила
ГУРЬЕВА

Угут кӗртӗн нывремӗт

Хәннехә вәдупсы щирәт давалман тайдыт

Хәннехә правайт вәнъдыты еманхәтл елпийн ван хәтлуп тыләщ хәтмит хәтәдн «Югра» немпи айкеләт әкәтты хотн округев луваттыйн хәннехә правайт хұват уполномоченной ими Н. Стребкова, нявремәт правайт вантман тайты не Т. Моховикова па лыв саттәда вер тәты ех правайт хұват уполномоченной вухаль хә Н. Евлахов пида вөйтантупсы вәс. Кәщайлүв айкел төсәт, хутыса тәм олн округ мир правайт вантман тайсәт па муйсәр нұшайт тўңматты щир вәс.

Сырыя иньщәссүв, Югра мұв вошәт вән па ай кәртәт хұват рәпата щирн янхман пурайн мәта нұшайт мирева турас тәдәт?

Н. Стребкова щиты юхды лупәс: «*Ма щиремн, Югра мұв вошәт, кәртәт хұват янхты па мир пида вөйтантыйлдыты – щит мет ям вер! Нәмәслум, Емвошәң мира кеншәк мосты кәщә пида вөйтантыйлдыты па арсыр верәт оланңан уша павәтты. Ателдт хәннехә рәпатаема юхәтты ищи веритл, ияха нәмәслүв, елды муй верты мосл, дәдн тывум нұшайт тўңматты. Хұв тәхийн вәдты мир щиты верты ән питләт, щир әнтәм. Щит пәта сәмема мет ям па әмәщ мұвев луваттыйн янхты па ванты, хутыса увәс мир вәд, правайдал вантман тайдыт муй әнтә, леваса ән шәкатлдыт. Мосл ястәты, кашәң тәхийн мәнәма оса рәпата тәты ех вера нәтләт. Вантә, итәх пурайн и хәннехә педа вантман лавәрт уша верты, муйкем луват ши нұша».*

Щиты Югра мұвев хұват янхман Н. Стребкова уша верәс, оланңмит тәхийн вәдты-холты хот верәт нұшәя вәдләт. Щимәщ сурт Россия мұвн иса тәхийн етләд. Кұш ар йилуп хот омәсды, кұш сыр-сыр постүсәт мир пәта ләщәтләйт, нәтүпсәтн мәлдыт, тәп ипүша вәдты тәхи шимд.

Т. Моховикова, Н. Стребкова па Н. Евлахов

Кимит тәхийн хот дыпийн вәдты-холты правайт. Ар пеләк еха очередь такды вәдты хот мәты ән термаләдәт. Щит айтәдн кәши-мәш тайты ех, кәшаңа ювум хуятәт, әңки-ащи такды енмум айлат әвет па пухәт. Ши тумпи 2018-мит ол ван хәтлуп тыләщ оланңмит хәтл вұш әвәлт кәши-мәш оланңан поступсы йилпатсы. Тәм непек хұват яма уша верты рәхл, мәта мәш па муй арат ол хәннехә мәшәна вәд.

Хәдмит нұша вер – вәна пелка ювум хуят рұтьщәты тәхия па юхды машинайтн янхты вер пәта нәтүпсы вух сүхуптәты. Вантә, итәх хоттел ех хуца па рұтьщәты щир әнтәм.

Елды **Т. Моховикова** ясәң вұс. «*Ма рәпатаемн ищиты вәдты-холты хот щирәт оланң тәхийн па нұшайт кўтн вәдләт. Щит 60 процент арат.*

Щәдта әшколайтән нявремәт, вәндтәты хуятәт па әңкет-ащәт кўтн вуращ верәт оланңан ям арат пищма юхәтл. Мұң тәта арсыр щирн, психологической, методической, вәдты тәхета мойңа янхлүв. Ши тумпи вера лавәрт, хән әңки-ащи кәтна мәнләңән, итәх пурайн мұң ән па вәдүв, муй нявремәта лупты. Кәтнәна па вер әнтәм, лын нәмәсләңән, няврем нәң пиләна вәдты питл ки, нәңәна иса муй ут верты рәхл».

Т.Д. Моховикова ясәңәт щирн, тәм арум вер ши вәнты тывты питл, хән әңкет-ащәт и нумәса ән юхәтләңән – нявремәта лын дывәтты верән вантты ән мосл. Кәтна мәнсәтн ки, ши оланңан шитама путәр тўвантн. Пушхәта ән рәхл вантты, муй щирн кәтна мәнләтн.

Неңнән юпийн **Н. Евлахов** лүв рәпатайл

оланңан айкел тәты питәс. Тәм нумсәң вухаль хә кәт нұша вер оланңан путәртәс. Оланң нұша – щит агропромышленной вер, кимит – нестационарные торговые объекты. Лүв лупәс: «*Тәм ванән мұң 88-лүш округев еманхәтл постәты питлүв. 1930-1932-мит оләнн Увәс мұва немасыя спец-переселенцәт китсыит. Дәдн па тәхет әвәлт юхтум ех мұвн арсыр ләтүтәт енмәлды, вәнән тўтьюх сопаса верты, вой па хұд вәдпәсләты ат питсәт. Айлдыева вер яма ши йис. Ши пурайн колхозәт, совхозәт вәсәт, кәртәң мир рәпитсәт, тыләщ вух еша вұты веритсәт. Интәм па муй? Кәртән вәдты лавәрт, рәпата әнтәм, хұд яма вәдпәсләты ищи ән рәхл, тәп сот тонна вәнты. Хәя па муй щирн вәдты, хоттел ех муйн ләпәтты. Щит пәта агропромышленной верәт мет оланң йилпатты мосл. Кәртәң мир рәпатайңа йил. Щит ищи ям!».*

Елды Н. Евлахов постүпсы щирн ән ләщәтум тынесты тәхет оланңан путәр тәс. Хәнты пурайн ши тынесты тәхет нух ән хәншсыит, интәм вера лавәрт непекәт йилпатты. Ям, хути тәм муй тум вош кәщә итәх мәрн нәтләт, тәп ар пеләк кәщайт ән хәләнтләт, щит пәта әхәт сутытты хотн вөйтантыйлдәт. Щит арум лыв саттәда вер тәты ех правайт хұват уполномоченной вухаль хә Н. Евлахов ястәл: «*Шитама, рома ши вер оланңан кәщайт пида путәртсүв ки, немәдт сутытты вер әнтәм. Мұң ищипа дывәтты ән ләнхалүв, тәм йилуп вәдупсыин айлдыева, ләхсәна кўтәдн путәртты вәндтәты мосл».*

Ирина САМСОНОВА

Йис вер нух дэщятты пура юхтас

Емәң ар ариләт

«Хүд велпәсләты ёх» дүңәлтуп ванлтәләт

50 од мәнәс ши вүш эвәлт, хән юхи хәшум артән Сәрханл районән Сытомино көрт пүңәлн Пүпи якты хот верәнтсы. Щит Дарко-Горшково көртән вәс, ин тәм көртән немхуят па ән вәд. Вәндата ювум хуятәт ши хәтл яма нәмләд: хәнты арәт, хурамәң якәт.

Сәрханл районән вәд-ты хәнты хә Иван Кузнецов нумса юхтәс, тәм вер йилпа нух дэщятты. Ләдн айлат хуятәт рәт ёхдал йис верәт уша ат павәтсәт. И вудаң вер па вәд – щит Касум мүвн вәдүм вән дәдә юпийн Сенгеповәт па Молдановәт рәтәт ияха ат вәйтәнтыйлдәт па инумәсн, иөрн елды ат вәдты питләт.

Иван Касум көрта ай китәс, хута ям арат од юхды Пүпи якты

хот верәнтты питсы па щәта Тунты веншәт театр вәд. Лын Елена Федотова пида ияха кәтләсман «Пүпи якты хот» непек хәншсәңән па культура верәт тәты департаментән грант вух ёша павәтсәңән.

Тәм од ван хәтлуп тыдәщ 14-16-мит хәтләтн Сытомино көрт пүңәлн вәнт шушийн ши верәд ши тывәс. Сәрханл па Нуви сәңхум районңән, Сәрханл, Ёмвош эвәлт емәңхәтлә

50-кем хуят юхтәс. Асугорской институт эвәлт юхтум хуятәт ши вер нух хәншсәд. Ши хәтләт мәр соткем сыр-сыр ар, йис путәр арысы, путәртсы па як яксы.

Щит касум мүв эвәлт Тунты веншәт театр айлат хуятәт Андрей Александрович Ерныхов пида вәсәт. Хәнты хәйңән Михаил Алексеевич Молданов па Георгий Яковлевич Тарлин Пүпи хотн оләң пүш арәт арисәңән. Георгий Тарлин, Николай Тасманов, Олег Тарлин емәң якәт якәт. Андрей Вагатов, Артём Тарлин, Денис Ерныхов әмәщ дүңәлтупәт ванлтәсәт. Дмитрий Тарлин на-

рәсьюхән юнтәс.

Шеңк әмәщ, хуты тәм емәңхәтлән вәдүм касум айлат хуятәт «Нумсәң ёх» тәхия яңхсәт, рәт ясәдәд яма вәйтләд па Пүпи якты хотн ар пүш вәдләсәт. Сәрханл мүвн вәдты шуши мира дыв шеңк сәма рәхсәт.

Тәм хәдүм хәтл мәр кәт районән вәдты хәнты хуятәт ияха кәтләсман дәхсәңә вәсәт. Дыв күтәдн арсыр йилдуп нумсәт тывсәт, ләдн әмәщ, мосты верәт, емәңхәтләт, вәйтәнтупсәт дэщятты па елды ияха, инумәсн рәпитты.

Елена ФЕДОТОВА
Хәнты ясәңә тулмащтәс
Надежда ВАХ

М.А. Молданов

Пүпи якты хотә юхтум хуятәт

Нюки хота пурмәсәт версәт

Алпа, кашаң хәннехә пәта ван хәтлуп тыләщ – щит пура, хән мўң од мәр дэщәтум верлўв, нумәслўв тәса етшуптәты ләңхалўв. Щи тумпи тәм юхи хәщум тыләщн мет ар сыр-сыр вәйтәнтупсәт, вәндтәты хәрәт, мирхотәт па па утәт вердйт. Щиты мәнум од ван хәтлуп тыләщ 14-16-мит хәтләтн «Югра лыднуптәты» оса рәпата тәты тәхийн «Нәследие Югры» немпи округев мўв йис верәт тәты тәхи ёх унтасн әмәщ вәйтәнтупсы вәс.

«Нәследие Югры» немуп оса тәхи 2017-мит одн вән кер тыләщн пўншы. Ищи од сўс-тәд пурайн мет оләңмит пўш нюки хот ёнтәсты хәра әктәщилсўв. Щит пәта тәм пура вәйтәнтупсы – кимит вән вәндтәты хәр. Кәщя тәта мўң «Хәнты ясәң» газетәевн рәпитты айлат не **Ульяна Данило** (Молданова) вәд.

Оләңмит вәйтәнтупсийн грант нәтупсы вух унтасн ванлгәсы, муй щирн Сәрханл па Нуви сәңхум мўвнән хәнты имет пәрщән, вўды тәхты эвәлт юрн хотәт ёнтләт па тунты эвәлт хот верләт. Щи вера тыв немәсыя Сәрханл мўв эвәлт **Надежда Ивановна Покачева, Людмила Егоровна Добрынина** па дынана нәтты нең-

нән, щит **Валентина Терентьевна Шадрина** па **Зоя Андреевна Тарлина** вохсийнән. Щи тумпи Нуви сәңхум район Тәрум дор пўнәлн вўт кәртән вәдты **Тәисья Аутовна Пяк** па Нуви сәңхум вошәң ими **Ирина Кузьминична Фирсова** Ёмвоша па юхтгылсәңн. Вәндтәты хәр сухнум юпийн «Югра лыднуптәты» оса тәхи хот пўнәлн тывум нюки хот омәссы.

Тәд па ищки нюки хота муй щирн лунемәты рәхл? Айлат хәнты не Ульяна Алексеевна тәм од грант нәтупсы вух мушәтум юпийн кимит вәндтәты хәра әктәщты питәс. Вәйтәнтупсы «Нюки хот дыпийн вәдты пурмәсәт» немпунсәлә. Лўв лупәс:

Е.К. Молданова рәтләл кўтн

«Ма шеңк ләңхасум, ләдн тәнял од ёнтум нюки хотәвн кашаң нюки хот иты лыпийн вәдты пурмәсәт ат дэщәтсўв. Ар хот лыпи пурмәс ән мосл, вантә, вўдәт лавәлман, ипўша касәлман яңхман ар ут турас верләт. Щи кўтн мосты пурмәс – щит хәшап. Пеләңа пурайн хәшапәт кўш вўдәт лавәлты ёха, кўш войхўл вәдпәсләты хуятәта, кўш турн сәвәртә, воньшумутәт әкәттә, иса мира мосләт. Тәп кашаң юханән, вәнт шушийн вәдты рәт ёх лыв хураспел хәшапәт ёнтсәт. Ищимәщ хә-

шапәт тәм хәтләтн ёнтты питлўв».

Щи вера Сәрханл район Русскинская кәрт пўнәлн вәнт кәртән вәдты кәтнән **Ирина Максимовна Покачева** па **Александр Николаевич Кантеров**, Россия мўв луваттийн народный мастер немтәйты Ёмвошәң именең **Зоя Никифоровна Лозямова** па **Мария Григорьевна Эккерт**, шўкщәты верәт тәса вәты, «Хәнты ясәң» газетәин рәпитум имие **Людмила Калистратовна Зубакина**, Нуви сәңхум район Вўтвош кәщя, Касум кәрт депутат **Прасковья Константиновна Гарипова**, Сәрханл мўвн вәнт шушийн вәдты вәндата ювум хәннехә **Сергей Васильевич Кечимов** па Ёмвош район Кышик кәрт әшколайн нявремәт вәндтәты хәнты неңие **Людмила Владимировна Дубровина** (Лозямова) немәсыя вохсийт.

Хәлум хәтл мәр вәндтәты хәра ләпәтгәңкем хуят юхтыләс. Тәта яна па әмәщ вәс. Сергей Васильевич вәндтәты хән юх ан па юх эвәлт онтуп тейнәлты хурамаң юх кел верәс.

Кышик кәртәң неңие Людмила Владимиров-

Вәндтәты хәра юхтум ёх

на сүмәт юх эвәлт шол тәхәр верты вәндтәс. Муй пәты сүмәт юх эвәлт? Адпа, нюки хотн хотхәр лаңкты щира щимәщ шол тәхәрәт мосләт, күрнәна хошум па сыстам! Хәнты пурайн ая вәдмадн Людмила Владимировна вантәс, муй щирн шол тәхәр лүв щачелдн Татьяна Афанасьева Лозьямовайн, 1918-мит олдн сема питум хәннехәйн, версы.

Мосл ястәты, шол тәхәр тумпийн Людмила Лозьямова вой велты хә хәшап ванлтәс. Тәм хәшап нюр аие, тәп и хуят – вой ведләсләты хә щив лунемәты веритл.

Мария Григорьевна па Зоя Никифоровна әнтә тәп сыры оләтн әнтум хәшапнән ванлтәснән, верән именән йилуп хәшапнән Касум па Ас щирн әнтсәнән. Щи тумпи непека хәншсәнән, муй щирн дын хәнты хәшапнән әнтты па муй арат пеләк эвәлт щи ут дэщәттты мосл – иса веншл пила: күр олән, ух олән, шәнш пила, лүңкәт, хәшап даңәл пила.

Мария Эккерт: «Тәм хәшап ма Матрәна Егорова Яркина әнтум щирн версум. Лүв 1928-мит олдн сема питәс. Ма әнтум хәшапема 20-кем метра сух мәнәс. Щит, вантә, хоттел ех пәта вән хәшап. Тәм пурмәс ар сух щүңкәт тәйл. Хәшап әнтум ими хүв пәнта мәнум пурайн венш пеләкн лүв веншәл ләп тәхәрсы. Ас хәлтты тыдәщн Хәннехә па Мүв авәт музей хуца ма әнтум пурмәсдам эвәлт ванлтупсы пүншды. Юхтаты!»

Ирина Покачева: «Ма икем пила Русскинская кәрт эвәлт юхәтсум. Мин вәнт кәртән вәлдумн, вүлэт лавәлдумн. Икем –

Александр Николаевич Кантеров, ияха яңкем ол вәдты-ходты питсумн. Нявремдам ищи вәнт шушийн 15 верста мин эвәлтамна вәлдәт. Дыв вәна йисәт, нявремлад енмәлдәт. Хәнты ясәнән яма-яма путәртты хошләт. Ма тәта Сәрханл мүй хәнтәт хәшап әнтты вер ванлтәдум. Хәшапа 15-20-кем метра сух мәнл. Ас па Касум мүй хәнтәт киньща еша пасыр».

Вүтвош кәща **Прасковья Гарипова** вәндтәты хәрн Ирина Покачева хәшап әнтты нәтәс па щи мәрн хурамәң хәнты мир арат арийс. Лүв оләдн ма елды па хәншлум.

Әмвошәң хәнты имие **Людмила Зубакина:** «Тәта вәдмем мәр нумса юхәтсум, ая вәдмевн проволока эвәлт әвтум сәк версүв. Аңкем ястал: «Проволкайт дыпия ута, худт мәнша, тыв этл, щәлта сәкн илтайл әнта. Мүң мүйевн щи пурайн сәк әнтәм вәс. Проволока па телыева, күш вүрты, нуви, питы па па сыр келәт. Имилүв хурамәна дәңхасәт яңхты, щит пәта щи проволока эвәтсүв. Хурам әнтә хән? Ищипа хурам!»

Вәйтантупсы сухнум едпийн «Наследие Югры» кәща Ульяна Данило кашәң йис верәт яма вәты хуятәта, дыв вәндтум еха, нәттты икетаимета, айкеләт дэщәттты неңәта па хәйта, па иса еха ишәк непекаәт мойләс.

Вәндтәты хәр сухнум юпийн нюки хота епләң пәсана вохсыюв. Нюки хот дыпийн нюр ям, хурамәң па хошум. Сохләт эвәлт хотхәри версы, йилуп деты пәсанәт, омәсты пәсанәт, карты кәр, шол тәхәр, тәптәп әнтум хәшапәт. Тәм верн шеңк яма Клим Кантеров нәтәс.

Хәшап әнтәсты вер оләңән путәртләт

Н. Молданова па У. Данило хәншәң сәх вантләңән

Л. Дубровина сүмәт юх эвәлт тәхәр верл

И. Самсонова-верум хураәт

Щит ван хәтлуп тыдәщ 16-мит хәтл вәс. Тәм хәтәдн 85 ол юхды Ульяна Данило аңкиел Евдокия Кузьминична Молданова сема питәс. Нуви сәнхум мүй Вүтвош кәрт пүңәлн Молтан пилыел пила вүлэт лавәлдман вәс. Вәлупсәд мәр тәм тәпәң имие 50 мулдас нюки хот әнтәс па, адпа, ищи арат хурамәң сәх. Интәм

хәтл вәнты ернасәт әнтәсман вәд. Вәндата ювум хәннехә Әмвошн эвед па пухл хуца вәд. Евдокия Кузьминична оләңән елды па хәншты нәмәслум. Интәм дәңхалум лупты: «Нәптәң вәна ювум ешәк ими, нявремлән, хидылән па рәтнадән пила ям нумәсн елды вәда!».

Ирина САМСОНОВА

Тунты эвэлт ёнтты ханшяң пурмәсәт

Ёмвошн ван хәтлуп тыләшн олюпн хур хәншты ики Геннадий Райшев музей хотн хәншяң йиңдәт, хинтәт, воньщпәт, онтпәт алыты ванлтупсы вәс. Тәта мир шувадәты кеша «Торум Маа» йис пурмәсәт тәйты хот эвәлт па Амня вош эвәлт арсыр тунты эвәлт ёнтум утәт тәсыйт. Щәта ёх катра йис воньщпәт, йиңдәт па сәнәт вантсәт.

Тәм тәхия Нуви сәнхум, Сүмәтвош, Сәрханл па Нижневартовской районәт эвәлт тунты ёнтты хошты имет юхтыйдсәт. Лыведа шуши мир хәншет оләһән искусствовед ими **Наталья Фёдорова** путәртәс, муй ширн па муйсәр хәнши катра йиңдәта, хинтәта, воньщпәта, онтпәта па сәнәта верәнтса. Вантә, арсыр хәнтәт, вухалят дыв ширедн щипурмәсәт ёнтләт. Щәлта воньщпәта немасыа атәлт хәншет тәп верәнтсайт. Йиңәл иши арсыр хәнтәтн арвӯра ёнтыйдса. Тунты эвәлт верты хәншяң пурмәсәт мет хурамәһәт, тәп мосл йис ширн тәса верты, щиты Н. Фёдорова лупәс.

Елды хәнты мир учёной не **Татьяна Молданова** йис хурәт ванлтәс, муй ширн катра арсыр пурмәсәт ваньщәсыйдсайт, ёнтыйдсайт. Юган мӯв эвәлт юхтум не Альбина Ярсомова путәртсәлә, мӯң мӯвевн йистәлдн

йиңдәт хәд эвәлт верәнтсайт, аләл тәп тунты эвәлт ёнтыйдса.

Щипюпийн йинтпәң неһәт хәннехә па мӯв-авәт пурмәсәкәтты хота яһхсәт. Щәта кәщә дәңкәр ими **Лариса Поршунова** шуши мир йис пурмәсәт ванлтәс.

Вәйтантупсыя Сүмәтвош район Саранпаул вош эвәлт вухаль ими **Нина Загайнова** юхтылдәс. Малүвты иньщәссем, муйсәр йилуп суртәт тәта уша верәс? Юхды лүв лупәс:

– Ма ая вәдмем вӯш эвәлт тунты ёнтты вәндсум. Тунты эвәлт арсыр хәншяң пурмәсәт верлум. Ин тәта уша йис, муй иты хәнты имет йиңдәт ёнтләт. Мет вера әмәщ, кашәң мӯв хәннехә дыв ширедн пурмәсәт верләт. Ма, вантә, вой-хӯд вәдпәсләты па вӯды давәдман вәдты ёх

хотн енумсум. Аңкем – Агафья Кирилловна Вьюткина, лүв шеңк ям юдн ёнтәсты хошәс. Аңкем ёнтум сухәт йис пурмәсәт тәйты арсыр хотәтн мир вантыйдты кеша вәлдәт. Тәмәщ вәйтантупсәт мӯңева шеңк мосләт. Тәта верәнтты ёх вәтаһа версәдам. Щәлта йис пурмәсәт вантсүв.

Щәлта тәм вәйтантупсыяйн айдлат хәнты әвие **Ольга Отшамова** пида путәртсумн, лүв ай пәвтәс:

– Ма Сүмәтвош районән Тәк кәртән сема питсум па енумсум. Айтелдн вантман тәйсем, муй иты аңкем Людмила Степановна Отшамова ёнтәсл. Лүв йис павәң ернәсәт, тунты эвәлт арсыр пурмәсәт ёнтәл. Щиптумпи тәса Ас хәнты ёх хәншяң сәвум вейт тыйты хошл. Щимәщ йинтпәң па верәң аңкие тәйман ма айтелдн арсыр пурмәсәт ёнтты питсум. Ин айн-айн тунты эвәлт хәншяң йиңдәт верлум. Ма пурмәсәт ёнтлум щиты, муй иты катра Тәк кәртәң неһәт верийдсәт. Вантә, кашәң хуята щиты сухәт мосл верты, хутыса йис пурайн нын вәдты мӯвән ёнтыйдса.

Тәмәщ әмәщ ванлтупсы, хута мир хәншяң йиңдәт, хинтәт, воньщпәт, онтпәт па сәнәт шувадәсәт, Югра мӯв правительства ёх унтасн ләщәтса. Щит кашәң ол культура верәт тәты департамент шуши мира субсидия немуп вухәт алдәт па щипунтасн арсыр сурт тӯнматты рәхл. Ванлтупсы шуши мир верәнтты оса тәхийн рәпитты ёх ләщәтсәт.

Ольга Отшамова

Нина Загайнова

У. Данило верум хурчән

Ульяна ДАНИЛО

Вухаль юнтутат вэндтупсы верн

«Югра многонациональная» немуп мирхот вәлум пурайн ай эвет-пұхәт лавәлтты па вәндтәты ёха «Этноигротекка – как одна из форм народной педагогики» немуп мирхот верәнтсы. Щәта «О педагогике мансийской игры» немуп путәр Виктор Прокопенко (Екатеринбург) путәртәс. Лұв «Народные виды спорта» немуп тәхийн УрГПУ хуши рәпитл, педагогической наука тохтұра па профессора вәд. Щи ики тумпи Татьяна Волдина, Светлана Попова, Надежда Молданова па Евдокия Немысова юнтутат олаңән ай павәтсәт. Николай Тасьманов мирхотәң мир хәнты юнтутәтн юнтты вәндтәс. Щи олаңән па пурайн луплұв, тәм хәтл учёной ики путәр олаңән хәншлұв.

Виктор Прокопенко. Ёмвош, 2018-мит ол

Путәр путәртум хә олаңән

Виктор Иванович Прокопенко хұвн Увәс па Дальний Восток хуши вәдты шуши мир юнтутәт уша верты питәс. Щитәт олаңән хәскем киника па яң непек хәншәс. Щитәт күтн «Традиции физического воспитания, игры, состязания ороков и айнов (середина XIX – начало XXI вв.)» (2018); «Игры негидальцев и айнов Приамурья и Сахалина: книга для учителя: учебное пособие» (2017); «Традиционное физическое воспитание нанайцев: игры и состязания» (1992); «Ханты: этнопедагогика физического воспитания» (1994); «Традиционные средства физического воспитания сургутских хантов: Пособие для учителей» (1992); «Правила соревнований по национальным видам спорта малочисленных народов Севера Нижневартовского района» (1997)

немуп непекәт вәдләт. Ешайн В.И. Прокопенко хәншум «Этнопедагогика народа манси» немуп непек етәд. Щит тухәдпи лұв «Манси. Традиционные игры, состязания, современные национальные виды спорта» немуп урок ләщәтәс.

Юнтутат вәндтәты олаңән

– Нялъяң мултас ол ма шуши мирәт педагогика дерамтлум. Ма щиремн, нявремәта немасья лыв мирләд юнтутәт олаңән ай павәтты мосл. Ю. Шесталов хәнты лупәс, вухаль эвета па пұхәта лыв мирел юнтутәт вәты мосл. Хән нявремәт рұщ, вухаль па хәнты юнтутәт вәдәт, щи пурайн лыв мет ар вер вәты питләт.

Итәх пурайн лупләт: муй пәты әшколайн шуши мир вәдупсы ән вәндтәды? Вантә, щи олаңән ушәң непек әнтәм. Хән ма вухаль юнтутәт дерамтты питсум, уша версум, вухалат ар юнтутәт тәйләт. Тәп әшколайн щитәт ән

вәндтәдыт. Увәс мирәт юнтутәт олаңән күш киникайт вәдләт, тәп щитәт унтасн нявремәт вәндтәты ән тывәд. Вантә, дыв вәндтәты вера мосты щирн ән хәншман вәдләт. Щи юпийн нумәсн юхәтсыюм учителята щимәщ киникайт хәншты.

Увәс мир

вәсәт, хутысаты ай ёх вәндтәты мосл

Увәс мир иса вәсәт, нявремәта нәлам арсыр юнтән юнтты мосл, ләдн әхәт щит рұвн лыв ям вәдпәс хәннехәя ат йисәт. Щи нумәсн лыв ай пура вұш эвәлт пушәхләд арсыр ута вәндтәсәт. Щит пәты 12-кем ола ювум пұхәт вұдләт лавәлтты па войхұд вәдпәсләты яма хошсәт.

Вухалат арсыр әмәщ юнтутәт тәйсәт. Щит унтасн лыв сора хәхәдты питсәт па әрәна йисәт. Щи верәт вәнтыты пурайн шеңк моссәт. Ай юх шәпәт па кевәт пида арсыр юнтутәт вәсәт, щитәт нух вушкәты па әхәт катәдты мосәс. И юнтән нявремәт еңтая омәссәт па хәния кев шұк и хуят эвәлт па хуята мәсәт. Няврема уша верты мосл, мәта ешн щи кев шұк вәд. Уша ки павәтләдлә, щи пурайн нух питл. Ән ки уша верләдлә, лұв юканәла па хуят юнтты омәсл.

Вәдпәс вер хурасуп юнтутәт

Вухалат «нялыт пахтәв» немуп юнт тәйсәт. Хәнтәт па па Увәс мирәт

щимәщ юнт ән тәйләт. Нявремәта 20-кем сантиметра пәдат ләпәт юха нәд есәдты мосәс па ид павәтты. Щи юнтут рұвн пұхәт ай пура вұш эвәлт тәса нәд есәдты па вәнтыты хошсәт. Хұд вәдты вер олаңән тәп и юнт вәйтсум, щитн итәх нявремәт «хұда» вәсәт, па утәт «холупа» па «холупн» аршәк «хұд» вәдты мосәс. Вұдең мир «Вұды катәдты» юнтут тәйсәт. Щи юнтән нявремәт тывәлт-тухәлт наврәтләдәт, и хуята щи «вұдләт» тынщәңән катәдты мосәс.

Увәс мир юнтутәт әшколайн мосләт

Варьёган кәртән әшколайн Увәс мир юнтутәта ай ёх вәндтәты питсұв. Щәта рұщ эветпұхәт ищи вәндтәйләдәт. Лыведа шуши мир юнтутәтн юнтты шеңк әмәщ. Щит пәты нәмәслән: шуши мир культура я әшколайн вәндтәты мосл муй әнтә? Ма щиремн – мосл. Интум нявремәт вәндтәты ёх күтн ар хуят Увәс мир юнтутәт олаңән непекәт ән тәйләт. Щит пәты щимәщ непекәт хәншты нумәс павәтсум, ләдн учителят па воспитателят щит унтасн урокәт ат верләт.

Тәм йисн катра йис юнтутәт юремәты питсыйт. Рұщ мир юнтутәт ищи юремәты вұша йисәт. Ю. Шесталов щи вер олаңән хәнты лупәс. Ма нәмәслум, катра юнтутәт юремәты иса ән мосл. Увәс мирәт культурайн муй вәд, иса айлат ёха елды хәйты мосл. Нынана – нявремәт вәндтәты ёха – щит верты мосл па щи олаңән нәмәсты мосл. Хәнты эвет па пұхәт вәна енумләт, щи вер пәты пәмащипа лупләт.

Реональда ОЛЬЗИНА

Сүмәтвош район вәдупсы

Тәм ванән Ас потты тылаш 30-мит хәтәдн рәпатаем ширн Сүмәтвош район кәща дәнқәр не Ирина Викторовна Чечёткина пида немасыя вәйтантийлсум па путремәсум, хутыса дыв хушела хәннехутат вәлдәт. Вантэ, ван хәтлуп тылашн Сүмәтвош район луватн вәдты мир районәд 95 ода ювум еманхәтләд поридәты питләт. Муй ширн дыв хушела хуятат тәмхәтл вәлдәт, муйсәр нұшайт тәйләт, ши олаңән лүвел иньщәссем.

– Ирина Викторовна, муй арат хәннехә нын хушана тәмхәтл вәд па муй хурасуп верәт пида Сүмәтвош район 95-мит ода еманхәтлә юхәтсәты?

– Мұң районәв йисәна-нәптәна ши йис. Лүв еманхәтләд, непек ширн ки вантты, иса Ас потты тылаш хәдмит хәтәдн поридәты мосәс. Тәп мұң, вантэ, щимәш хұв тәхийн вәлдүв па щит пәта районәв еманхәтл иса ван хәтлуп тылашн немасыя постәты питсүв. Вантэ, ши пурайн Ай Асәв муй Лев юханәв ямсыева потдыт, сыр-сыр тәд әшәт тұңширәна па вещьката ләщәтдыт, мәта утәт хұватн районәв вошәткәртәт эвәлт Сүмәтвоша хәннехутат районәв еманхәтл поридәты иса тыв юхәтләт. Тәмхәтл Сүмәтвош района араттелдн 24 вош па кәрт нух хәншман вәд. Лыв күтәдн мет вәна Игрим па Сүмәтвош лұңәтдыт. Щәлтә щимәш вошәт, щит: Саранпауль, Хулимсунт, Приполярный па Светлый еша айшәкәт. Юхи хәшум утәт худыева ай кәртәт ширн хәншман вәлдәт. Сүмәтвош районәв луватн омәсты вошәтн па кәртәтн тәмхәтл вәнты араттелдн 24 шурәс хәннехә вәд. Итәх айдат әх дыв рәт мұвлад эвәлт па тәхета вәдты мәнләт. Кимит хотгел хуятат па иса мұң хушела вәдупсы шир-

лад ләщәтты юхәтләт. Щит пәта, ма щиремн, муйкем хәннехә тәта сырыя вәс, щикем тәта елды вәдты хәшәс. Мәта әх тәм увәс мұвн сема питәс, ищипа мұң Сүмәтвош районәвн лүв вәдупсы хураслад иса ләщәтл. Игрим вош эвәлт тәм юхи хәшум оләтн ар хәннехә па вошәта касәдты ширн мәнл. Вантэ, ши вошевн тәмхәтл арсыр рәпитты тәхет ләп тәхәртты питсыйт. Аршәк әх ищипа лүв рәт мұвәда кәтләсман вәд.

Тәм пұш районәв вулаң еманхәтл тумпийн мұң хушела еманхәтләт па вәлдәт, щит: лыпәт хойты тылашн 65-мит ода питәс, хән Сүмәтвошн газ вәйтсы; ищи тылашн 425 ода Сүмәтвошев тәм увәс мұвн омсум вұш эвәлт мәнәс. Щәлтә районәв луватн ищиты кәртәт па вошәт дыв сема питум еманхәтләдләд постәләт. Мұң шеңк хурамәң мұвәң-йиңкәң тәхийн вәлдүв. Тәта йис пурайт вұш эвәлт хәнтәт па вухәлт вәлдәт.

Хәт шурәс хәтсәт хәннехә иса шуши әха хәншаньщман непек ширн тәта вәд. Мұң хушела арсыр вән рәпитты муй па мұв илпи вуй әмәртты тәхи әнтәм, щит пәта мұвдүв-йиңклүв, вәнтлүв ин тәмхәтл вәнта иса сыстамәт па тәлаңәт. Мұң юханлүвн ям хұләт

И.В. Чечёткина

В. ЕНОВ ВЕРУМ ХУРҒАН

Вәйтантиулсыя әктәшум Сүмәтвошәң әх

па вәнтәтн сыр-сыр вәнт войт вәлдәт. Тәп щитәвн Сүмәтвош районәв округев арсыр вошәт па районәт эвәлт еша па хурпия лұңтәсл.

– Муйсәр мулды лавәртәң верәт, алпа, тәйләты па муй ширн щитәт ин тәмхәтл нын ямсыева тұңмәтләты?

– Кәт ода мәр юхды пелы районәв луватн Интернет па сотовой связь вернән шеңк вевтама рәпитсәңән. Тәм юхи хәшум олдн велщи ямсыева щитәт тұңмәтсүв. Мұң хушела мет лавәрт вер, ма щиремн, щит кашәң вошәт муй кәртәт күтәтн кев әшәт ләщәтты вер. Лұңән, вантэ, йиңк хұват худыева моторәң муй тұтәң хопәтн

яңхты веритлүв. Тәд пурайн – тәд әшәт хұват машинаитн. Ин па тәп арсыр тухләң хопәтн тыв мұң хушела юхәтты рәхл. Щәлтә йилуп хотәт омәсты вер районәв хуши тәм йисн ищи ямшәк мәнты питәс. Саранпауль па Сосьва вошәңән сырәя шеңк ар хәннехә вәдты хот лавәдман вәс. Ши тәхәңәнән щимәш хот нұша вер ищиты тәмхәтл ямсыева ләщәтсүв. Ин тәп Сүмәтвошевн па Игрим хуши хәннехутат йилуп хотәт лавәдман вәлдәт. Тәм олдн Сүмәтвошн ар йитпи йилуп хот па омәссүв, ин вошәң әх хотәтн мәлдыйт. Игрим вошн ищиты ар йитпи хот еша вәд омәсты

етшуптәды. Ванзетур кәртэвн вән хот па тәм пүш омәссы, хута хуятат вәлды хотят ин мушат-ләт. Веритты кемн ям хотят мұң хущева айлтыева омәслыит.

– Ирина Викторовна, муйсәр шуши мир емәңхәтләт Сүмәтвош районән хуши нын кашаң ол мәр ләщәт-ләты?

– Тәта мұң арсыр емәңхәтләт шеңк сә-мәна тәйлүв, щит: «Вү-ден ёхлүв емәңхәтл», мәта ут тәнлуп тыдәщн Саранпауль вошевн иса пориләлүв. «Вурна хәтл» вән кер тыдәщн районэв луватн кашаң кәртән па вошән шеңк хурамәна постәлүв. Лұң пурайн вәщ тыдәщн – «Хүд ведпәсләты ёх» емәңхәтл. Тәм пүш вәйт дор тыдәщн йилпа «Ай хопәң кәсупсы» емәңхәтл Ванзетур кәртэвн ләщәтты питсүв. Щи тумпийн па арсыр емәңхәтләт районэв луватн мұң иса нәтлүв верты.

– Ирина Викторовна, муйсәр ям вўща ясаң нын районән 95 ола ювум емәңхәтл пәта әл хәннехуятәта нәң ин лупты ләңхалән?

– Сүмәтвош районэв 95 ола ювум емәңхәтләд пәта мұң хущева вәлды хәннехуятәта ям вўща ясаң китлум па щиты лупты ләңхалум, ләдн тумтака па вешката елды ат вәсәт. Кашаң рәпата тўнщирәна па вешката ат версәт. Шеңк ләңхалум, ләдн айдат ёхлүв арсыр вәндтәты тәхидал етшуптәтәд юпийн юхлы пелы вәлды па рәпитты иса ат юхәтсәт.

Мұң районэв йисәна-нәптәна щи йис. Елды ищиты хәннехәйт тәта ям па хурасәң вәдупсы ат ләщәтсәт, ләдн вантты әмәщ ат вәс!

Владимир
ЕНОВ

Софья Шесталова 50 ола йис

Ас хәдты тыдәщ 3-мит хәтлән 2019-мит одн ариты не Софья Алексеевна Шесталова 50 ола йис.

С.А. Шесталова Ёмвошн «Югра-Классик» немуп ариты-якты хотн опера ар ариман рәпитл. Ар хуят хәдәнтсәт, муй щирн лүв хурамән тур сыйн Юван Шесталовән хәншум лўнтарәт хўват оперной арәт арийл.

Софья Челябинск вошн сема питәс, енмәс. Маргарита Ильинична Степанец әңкел шеңк ләңхас, ләдн Софья эвел ат арийс. Щирн айтелн Соня ариты-на-рәсты вера вәндтыдәс, щәлта Новосибирск вошн М.И. Глинка немпи консерватория етшуптәс. Вәндтыйлмал пурайн Владимир Иванович Шесталов икел пида вәтаңа йиснән. Елды лүв олаң вухаль мир ар сув хәншты хәя йис. Софья па Владимир Шесталовнән ияха ар әмәщ верәт версәнән. Вантә, Владимир ар сувәт хәншәс, Софья арийс.

2014-мит одн Владимир Шесталов әнтәма йис. Софья икел такды шеңк давәрта вәлды

С.А. Шесталова арийл

йис. Ипүш лүв нумса юхтәс, лўнтарәт хәншты. Лүв ясаңл щирн, лүв айтелн тетрадка стихәт хәншәс. Давәрт вәдупсы пурайн лүв йилпа стихәт хәншты питәс. Щиты стихдал пида хәлум ай киника етәс. Тәмхәтл лүв йилуп стих хәншәл. «Тәм ол лыпәт хойты тыдәщ ма Ёмвоша керләсум, тәп-тәп автобус эвәлт ким етсум, хурамән вошем пелы әңкәрсум, имухты стихәт тывты питсәт. Щитәт непекә хәншты щира сора-сора юхи хәхәдсум. Ин щи стихем лўнтаты!», – лупәс Софья Шесталова.

Мосты вошем, вўща вәда!

Мосты вошем, вўща вәда!

Нәңена шеңк амәтлум,

Хуты нәң йилпа ма пилема,
Ма йилпа нәң пиләна!

Йилпа шөшлум
Ләңәл ас хўват,
Йилпа нәмәсты
питлум
Әмәщ вәдупсы олаңән.

Мухсәң хўл Дәңәл
хуща ешәщл,
Торәт нухлы
пәрләмәсәт,
Ма тур сыком
Вәнт кўтн сащл.

Ешәк Софья Алексеевна, сема питум хәтлән пида! Нәптән ветьяна щи ювмал, щи арат елды тумтака вәда! Елды хурамәна ария, әмәщ лўнтарәт хәнша!

Людмила ГУРЬЕВА

Пәмәщипа ясаңәт лупләт

Ван хәтлуп тыдәщ 14-16-мит хәтлән Сытомино пўнәлн Любовь Николаевна, Иван Игоревич Кузнецовнән па Константин Ефимович Сенгепов вәнт шуши кәртәтн Пўпи якты хот верәнтсы. Щив 50 мултас хуят әктәщийләс.

Мұң дывела щит пәты сәмлүв вўш эвәлт йиты пәмәщипа ясаңәт луплүв. Ищиты ям ясаңәт касум мўв эвәлт юхтылум хәннехуятәта путәртлүв.

Елена Терентьевна Федотова, Марина Викторовна Кабакова тәм емаң хәтләт ләщәтты нәтсәнән. Нәптад вәна ювум ики Андрей Александрович Ерныхов, Михаил Алексеевич Молданов, Николай Анатольевич Тасманов икенәң, айдат хуятәт емаң йис ар сувәт, якәт, лўнәлтупәт ванлтәсәт, мәта утәт тәта 50 мултас ол ән вантсүв. Мұң ләңхалүв, ләдн касум ёхлүв тәдаңа, уяңа-

пищәна ат вәсәт, елды мира мосты сыр-сыр ям верәт ат ләщәтсәт. Мет вән вўща ясаңәт луплүв щи хуятәта, хуйтат айдат ёх пида рәпитләт па йис верәт елды тәләт.

Ищиты ләңхалүв Йилуп 2019-мит ол пида вўща ясаңәт китты. Хўв нәпәт, хўв хәтл, тәдаң еш, тәдаң кўр!

Елена ВАНДЫМОВА па Мария СЕНГЕПОВА, Сытомино мўвн вәдты шуши ёх эвәлт вўща ясаң пида

Катра пурмәсәт давәлты хотн әмәщ рәпитты

«Торум Маа» немпи катра пурмәсәт давәлты хот хәс од постум пурайн Ёмвоша ар мойң ёх юхтыйлсәт. Дыв күтәлн Хәнты-Муши кәртән музей кәщә не Алла Васильевна Конева вәс. Лұв редакцияева юхтылдәс па мин путәртсумн.

– Алла Васильевна, нәң рәпатаен олаңән путәрта.

– 2012-мит одн Муши воша юхәтсум, катра пурмәсәт давәлты хота рәпитты вохсыюм. Щәта няд од хот хұват мойң ёх тәтыдыты па емәңхәтләт ләщәтты неңа рәпитсум. 2016-мит од вұш эвәлт «Живун» немпи парк-музей хуща кәщә рәпитлүм. Щит Хәнты-Муши кәртән вәд. Ма немудт пурайн ән па нәмәссум катра пурмәсәт давәлты хотн рәпитты. Ин уша йис, щит ма верем, щи рәпата шеңк сәмәңа тәйләм.

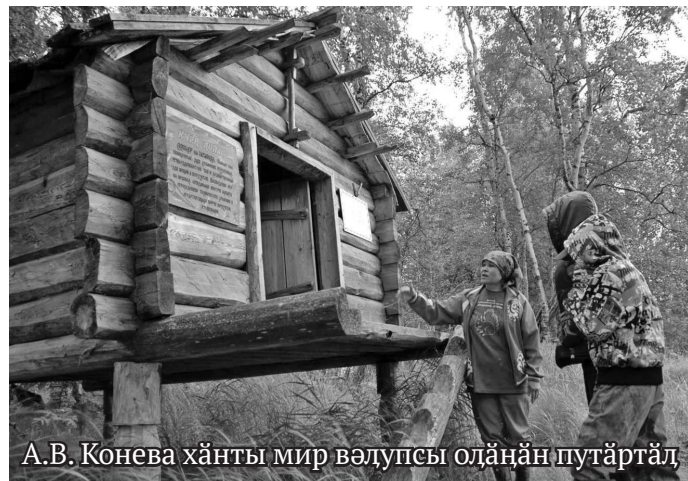
Щәта мұң мойң ёха хәнты мир вәлупсы олаңән айкел тәлүв, хот, хот войт тәйты, вой-хұд вәдпәс, вұды тәйты вер тәты пурмәсәт вандәлүв. Йистелн Хәнты-Мушийн хәнтәт вәдләт, щәта худна катра щирн омсум хотәт вәдләт. Моск ки вұды, тунты муй па тәд хотәт омәслүв. Хәнты мир Вурңа хәтл, Лұң күтуп хәтл па па арсыр емәңхәтләт ләщәтлүв. Кәшәң лұң Хәнты-Мушийн нывремәт пәта «Нохәр пәхәр» немпи рүтыщәты хәр

рәпитл. Тыв Ямальской, Приуральской, Шурышкарской районәт эвәлт хәс мулдас ныврем юхтыйлдәт. Дыв нюки хотн вәдләт. Щи пурайн ипуляң верәнтты ёх пәта «Земля мастеровая» хәр вәд, щирн вән ёх пухәт вой-хұд вәдпәсләты вера, юх эвәлт арсыр пурмәсәт верты вәндтәйлдәт. Эвет тунты эвәлт арсыр хушәпәт ёнтты, хәншәт хурты, вой сух тәнәлдты па па ими верәт олаңән уша верләт. Нывремәта шеңк әмәщ вәты, муй щирн сыры опращлүв вәсәт.

Мұң хущева вет хуят рәпитл. Щит ма, Надежда Аляба, лұв экскурсия ләщәтл. Надежда Русмиленко – щит верәнтты не, лұв арсыр йис верәт вәд. Владимир Пермяков – научной рәпатнек. Николай Ребась – катра пурмәсәт давәлдан тәйты хә. Щи тумпи кәртән музей вантман па давәлдан тәйты щира няд сәран хуят рәпитл.

– Нәң муй тыв тәсән па муй олаңән мирхотн путәртсән?

– Мәнәма шеңк әмәщ «Торум Маа» музей ола-

А.В. Конева хәнты мир вәлупсы олаңән путәртәл.

нән уша верты. Ма тыв «Живун» немпи катра пурмәсәт давәлты хотәв эвәлт кәт вандтупсы тәсум. И вандтупсы – щит якхот эвәлт хәщум ухшудь 14 тунты венш.

Кимит вандтупсы – «Мужигорское святилище» нем тәйс, щи тәхи эвәлт юх яланят тәсүв. 1880-мит одн па хон пеләк Италия мұв эвәлт учёной хә Стеффано Соммье юхтылдәс па емәң тәхев хура хәншәс. Щи пурайн лұв лапәт ялань пәнән тәс. Щи пура вұш эвәлт сот мулдас од мәнәс. Ям арат од юхды мұң археолог неңев Анна Геннадьевна Брусницына Флоренция воша яңхәс па щәта йис пурмәсәт давәлты хотн С. Соммье хурәт эвәлт хур вұс. 2014-мит одн Хәнты-Мушийн «Земля мастеровая» хәр рәпитум пурайн верәң ёх С. Соммье хәншум хурәт эвәлт йилпа емәң тәхийн хәс и ялань версәт. Щәта поры версүв.

Тәм мирхотн А.Г. Брусницына мұң рәпатаев олаңән айкел тәс. Щи тумпи лұв мұң районәвн ләщәтум Пұпи якхотәт олаңән путәртәс. Юхи хәщум олаңән 2004-мит одн Кунавәт мұвн, 2008-митн Вытвош кәртән, 2014-мит одн Хәнты-Мушийн па 2016-митн йилпа Вытвош кәртән Пұпи якты хотәт вәсәт. Щитәт кинайн хәншсүв, хурәт

вұсүв. Мұң научной рәпатнекүв ши хотәт олаңән непекәт хәншләт.

– Нәң музейн рәпитлән, алпа, мулды вер олаңән научной непекәт хәншлән?

– Итгарма акань олаңән непек хәншлүм, пирәщ ёх эвәлт арсыр айкеләт әкәтлүм. Йис вәлупсы дерамтты учёной хә Аркадий Бауло лупәс: «Кунавәт, Войкар, Щаня мұвәтн вәлды итгарма акань олаңән вән научной непек давәлдүм».

– Еша нәң семьяен олаңән путәрта.

– Олаң икем щирн ма Конева вәсум. Ма хәлүм ныврем тәйлүм, кәт пух па и эви. Вән Николай пухем Дальний Восток мұв Кунашир пәхәр хуща контракт щирн армияйн служитәс. Кимит Пётр пухем Пулңавәт вошн тұт вұщитты рәпатая вәндтылдәс, ин Мушийн электрика рәпитл.

Кимит пұш икия мәнсум, Илья Нензелов икем Вершина-Войкары кәрт эвәлт. Лұв хұд вәдпәслүман вәд. Мет ай Юля эвем Нензелова опращнем тәйл. Ашколайн вәндтәйлмәдн ипуляң Лорвош район телевидение хуща «ЧумТВ» передача ләщәтман рәпитәс. Елды айкеләт әкәтты неңа вәндтәйлты дәңхал.

А.В. Конева пидә
путәртәс Людмила
ШУЛЬГИНА

ЛҰВ ОЛҢӘЛН

А.В. Конева эви опращнемд Пугорчина. Лұв Щаня мұвн вұды тащ давәлты хотн сема питәс. Дыв семьяелн лапәт ныврем енмәс. Овкәртәң ашкола Пулңавәт вошәң педучилище, Тәпад вошәң Д.М. Менделеев немуп педагогической академия етшуптәс.

Ведпӑс вер хура вӑд

VIII-мит Всероссийской Югорской полевой музейной биеннале немуп мирхот вӑдум пурайн Ёмвошн «Таежные промыслы» (по материалам этноэкспедиций 2011-2018 гг.)» немуп вантгупсы вӑс. Щӑта Илья Абрамов – щит этнограф па хурӑт верты хӑ – хурӑт ванлтӑсыйт. Щитӑтн вӑдӑн мир па вой-хӑд ведпӑслӑты ӗх, щӑлта дыв хотдал па мӑв хурасӑт вӑддӑт.

Илья Абрамов. Ёмвош, 2018-мит олд

И. Абрамов Институт истории па археологии УрО РАН немуп хотн (Екатеринбург) рӑпитлд. Лӑв ян олд мӑр Сӑмӑтвош па Кондинской районӑнӑн, Свердловской область хуши шуши мир вӑлупсы дерамтӑс. Вантгупсы пӑншум хӑтӑдн ши олдӑн ай павтӑс:

– Ма нӑмӑслум, итӑх хуятӑт тӑта ведши вой-хӑд ведпӑслӑты вер шивӑлӑдӑт, хутысаты дыв вӑддӑт па муй ширн дывед хура вӑты мосд. Интум вӑнты шуши ӗх вӑнт войт ӗша павӑтлӑт, хӑд вӑддӑт па вӑдӑт давӑлӑдӑт. Ар хур ма Сӑмӑтвош районӑн па Свердловской область хуши Лозьва юханӑн версум, хута арӑд пелӑк хуят вухалят. XIX-мит йис худаты пурайн шив сӑранӑт касӑлсӑт па вӑдӑн мир кӑтн интум дыв мет арӑт. Вӑнтӑдӑт, воньшумут ӑкӑтлӑт па хӑд вӑддӑт арсыр яснуп ӗх.

Ищи ар хур Лӑв юханӑн версум. Итӑх хурӑтн вӑддӑт ӗх, хуйтат ӗхӑт ӑнтӑма йисӑт.

Мосд лупты, этнографӑт хур вӑты хушапӑт мет олдӑн XIX-мит

йисн ӗша вӑсӑт. К. Носилов па У.Т. Сирелиус верум хурӑт шеӑк сӑмӑнӑ тӑйдӑлдам. Интум дыв итана хур вердум па Кев пелӑкн вӑдты мир вӑлупсы хура вӑдум. Сот олд юхды ши хӑйӑн хура вӑсӑн, хутысаты шуши мир вой-хӑд ведпӑслӑсӑт па вӑды тӑйсӑт. Кӑртӑтн тӑм йис вӑнты мир щиты верлӑт. Советской лащ вӑдум пурайн факторияйта, хӑд па нюхи вӑты тӑхета, промехототделенияйта, колхосӑта вух мийдӑсы. Тӑм йисн щит верты вудысы. Сыры и нюхӑс пӑты вӑнтыты хӑ 100 шойт араттӑйн сухуптӑсы – заводӑн рӑпитум ӗх ши арат вух тыдӑщ мӑр холумтсӑт. Хӑннехӑ хӑдум нюхӑс ӗша ки павтӑс, лӑвела тӑд мӑр вӑдтыя вух тӑрмӑс. Тӑм йисн ведпӑс вер пасыра йис. Вантӑ, хӑннехӑя муй мосд, лӑв лапкайн лӑгд. Щит пӑты ведпӑса янхты иса ӑн мосд, лӑдн детут такды ӑн хӑщты. Щит вӑраӑн шуши ӗх вой велты вер юремӑты питсӑт. Хӑд велты хуят щит худна ар, кӑртӑтн худыева хӑд ведпӑслӑдӑт.

Ям верӑт тӑм йисн

ищи вӑддӑт, интум ар тӑхетн интернет вӑд. Щит унтасн рӑтыщӑты вер лӑщӑтты рӑхд. Вантӑ, ар вошӑн ӗх кӑртӑта вой-хӑд ведпӑслӑты янхты питсӑт. Дывела щӑта хӑдты хот мосд па лӑдн хуятн детутн ат кавӑртсыйт. Кӑртӑн ӗх дывела ши верн нӑтты ки вӑянтлӑт, лӑдн щит рӑвн вух ӗша павӑтты питлӑт. Валера Хатанзеев Ломбовож эвӑлт па Валера Анямов Тресколье эвӑлт интум щиты верлӑнӑн. Турватн вӑдты Самбиндаловӑт нуви тӑт па каш ванлтӑты ӗнта ан тӑйлӑт, щит унтасн дыв интернета ӗтыйллӑт па хурдал мира ванлтӑдӑт. Щит ищи ям вер.

Нӑмн ма хӑншсум, хуты Илья мирӑт вӑлупсы арталӑты хуят па хур вӑты хӑ. Хӑн па хута ши вера вӑндтылӑс?

– Немасыя хур верты немхута ӑн вӑндтӑйдсум, 18-19-кем ола ювмеӑн хур вӑты питсум. Па хуят хурӑт вантман па ма саттема хур вӑйман айкемн щит яма верты вӑндсум.

Вантгупсыйн исторической наукайт кандидат, Обско-угорской институтӑн рӑпитты не **Светлана Попова** вӑс. Лӑв ши хурӑт непекӑн хуят па шуши хӑннехӑ иты арталӑс:

– Ащем сӑран, ӑккем вухаль. Ащем вӑдӑт давӑлты хуята вӑс па ма ши вер яма вӑдем. Ма Лӑв юханӑн Няксимволь кӑртӑн сема питсум па ӑнумсум, рӑпатаем вӑраӑн ар олд Сӑмӑтвош район хуваат янхсум. Щит пӑты тӑм хурӑтн

Светлана Попова

Р. ОЛЬЗИНА ВЕРУМ ХУРАЙН

иса ӑнтӑм ӗх, хуйтат лӑдн ма ӑн вӑдем. Илья шивӑлӑс, хуты шуши мир вӑлупсы тӑм йисн ӗша пасыра йис. Ма вӑна пелка ювум хӑннехӑ па ищи вӑдем, хуты вӑлупсы интум па хурасуп. Ай пураем нӑмӑдмӑты ки, товийн кӑртӑн мир васы нюхи десӑт, лӑнӑн – хӑд, сӑсн – йидпа васы нюхи, тӑп тӑдн – вой нюхи. Ӑнкилӑв-ащилӑв муй холумтсӑт – щит ши десӑв. Интум лапкайн арсыр детут вӑд, щит пӑты муртӑн хуятӑт ведпӑслӑдӑт. Сыры коопзверопромхоз па ар вӑнтыты ӗх вӑсӑт. Щимӑщ хуята вӑдты юрӑн вӑс. Лапкайн нуры вӑс, щӑлсаты тӑп мет яма вӑнтыты ӗх пурмӑсн па детутн тынысыйт. Мӑнева щитӑт лӑтты ӑн рӑхӑс.

Хурӑт вантум мир кӑтн исторической наукайт кандидат, «Музей антропологии и этнографии им. Петра Великого (Кунсткамера)» немуп хотн рӑпитты хӑ **Александр Новик** хурӑт верум хӑя лупӑс:

– Илья, ма лӑнхалум, лӑдн нӑн елды ищиты яма ат рӑпитсӑн па диссертация непек ӗша ат павӑтсӑн. Мӑнема тӑта ар хурӑт сӑма рӑхсӑт. Ям вантты хурӑт, хута шуши мир хотӑт, дыв лӑмӑтсухдал па детутдал вӑддӑт.

Реональда
ОЛЬЗИНА

Ёмвошн Ищки икет аќтащийдсат

Ван хатлуп тыдӑщ 7-митн Ёмвошн 12-мит пӱш Ищки икет, Доньщӑн эвет па моньщӑн ӗх аќтащийдсат. Интӑм 21 команда Манстӑр, Нуви сӑнхум, Нефтеюганской районӑт, Ёмвош, Нижневартовск, Сӑрханл, Когалым, Нефтеюганск, Урай, Северодвинск, Миасс, Оренбург, Нарьян-Мар вошӑт, Татарстан мӱв эвӑлт вӑсӑт. Щи тумпи па хон пелӑк Белоруссия, Китай, Сирия мӱвӑт эвӑлт мойн ӗх юхтыйдсат.

ЩИ вӑн емӑнхатла Ёмвошӑн ӗх па мойн хуятӑт нявремлад пида юхӑтсат. Великий Устюг вош эвӑлт юхтум вулаң Ищки Ики вӱща верӑс:

– *Мет ям, хуты тӑмӑщ ӗмӑщ емӑнхатла иса ӗх амӑтлӑт. Тӑм хӑтл вӱш эвӑлт иса тӑхетн мутра емӑнхатлӑт однитсийт. Шеңк лӑнхалум, лӑдн Йилуп 2019-мит онд муй нын нӑмӑслӑты – иса ат тывӑс. Хоттел ӗх олаңӑн нӑмӑсаты. Ар ям вер верты питлӱв ки, иса хуятӑта яма питл. Щи нумӑс ванӑн тӑяты – Йилуп ол – щит хоттел ӗх емӑнхатл, щирн рӑт ӗхлӑн пида постаты!*

ЩИ юпийн Ёмвошӑн кӱтлуп хӑрн Ищки икет, Доньщӑн эвет, моньщӑн хуятӑт ущхуль етнхот альсӑт, арисӑт

па яксӑт. Щи тухалпи арсыр ӗмӑщ кӑсупсӑт лӑщӑтман вӑсӑт.

Хӑлум хӑтл мӑр, щит ван хатлуп тыдӑщ 7-мит хӑтл вӱш эвӑлт 9-мит хӑтл вӑнты Ёмвошн Ищки икет, Доньщӑн эвет па па моньщӑн ӗх кӱтӑдн кӑссӑт. Щиты мойн ӗх 30 ӗмӑщ кӑсупсы ванлтӑсӑт. Дыв пелӑда Россия па Белоруссия мӱвӑнн культура заслуженной рӑпатнекӑт па Ёмвошӑн 1-мит па 3-мит ӑшколайӑнӑн вӑндтыйлты нявремӑт тӑса нух вантсӑт. 8-мит хӑтлӑн «Югра-Классик» немуп якты-ариты хотн мойн ӗх хурамӑна арисӑт, яксӑт, ӗмӑщ етнхотӑт альсӑт. 9-митн Борис Лосев немпи парк хуца «Ай да валенки!» немпи кӑсупсы вӑс, вошӑн ӗх

Интернет эвӑлт вӱлом хураґ

кӑтанка кӱр лӑмӑтсухн кӑссӑт, хуятат мет сора хӑхӑлды хошлӑт. Щи тумпи Ищки икет сырсыр 30 кӑсты вер ванлтӑсӑт.

Мосл лупты, хуты щи хӑтлӑтн вулаң Ищки Ики Ёмвошӑн нявремӑт лекщитты хота янхӑс. Нявремӑт моньщӑн хуятӑт хурамӑн лӑмӑтсухӑт лӑмӑтсӑт, Йилуп ол олаңӑн лӱнтарӑт лӱнӑтсӑт. Ищки ики лывела лупӑс: «Шеңк лӑнхалум, лӑдн нын сора ямӑдсӑты па Йилуп ол юдн хоттел ӗхлӑн пида постӑсӑты». Щи юпийн кашӑн пушхия мойлупсы мойлӑс.

Ван хатлуп тыдӑщ 9-мит хӑтлӑн уша йис, мет ям Ищки ики – щит Сӑрханл вошӑн хӗ Анатолий Лупашко, мет хурасӑн Доньщ эви – щит Оренбург вошӑн эви Маргарита Асанова йисӑн. Лын 12-мит Ищки икет съезд Гранпри мойлупсӑнӑн ӗша холумтсӑнӑн. Ищки ики вал юх па хон пелӑк Белоруссия мӱвӑн Ищки ики Сергей Буленков ӗша вӱс. Па хон пелӑк Китай мӱв хӑя Юань Цюаня «Лӑхсӑна вӑлды пӑта» немпи ишӑкты непек мойлӑсы.

Людмила ГУРЬЕВА

Ханты ясанг (Хантыйское слово) №1 (3517), 10.01.2019

Соучредители
Дума, Правительство
Ханты-Мансийского
автономного округа – Югры
Издатель
Департамент общественных
и внешних связей Ханты-
Мансийского автономного
округа – Югры

Редакция

Врио директора –
Кондина Г.Р.
Телефон (3467) 33-22-72

Заместитель главного
редактора – **Вах Н.И.**
Телефон (3467) 33-24-02

Ответственный секретарь –
Рагимова Н.В.
Телефон (3467) 33-24-02

Адрес редакции и издателя:

628011, г. Ханты-Мансийск,
ул. Комсомольская, 31
тел./факс (3467) 33-17-52

E-mail: gazeta@khanty-yasang.ru
Газета размещена на сайте
www.khanty-yasang.ru

Отпечатано:

ООО «Новости Югры-
Производство», г. Сургут,
ул. Маяковского, 14.

Индексы 04393, 54393

Тираж **2166** экз.
Заказ **0004**
Цена свободная

Газета
зарегистрирована
Управлением Федеральной
службы по надзору в сфере
связи, информационных
технологий и массовых
коммуникаций по

Тюменской области,
ХМАО-Югре и ЯНАО.

Свидетельство о регистрации
ПИ №ТУ 72-00796
от 23 января 2013 г.

Мнение авторов
публикации не
обязательно отражает
точку зрения
редакции.